

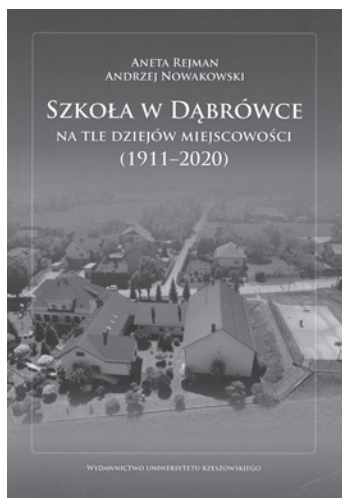
MIROŚLAW PŁONKA

UNIwersytet PEDAGOGICZNY W KRAKOWIE

PRZYCZYNEK DO HISTORII GMINY STRYSZÓW –

RECENZJA MONOGRAFII PT. SZKOŁA W DĄBRÓWCE NA
TLE DZIEJÓW MIEJSCOWOŚCI (1911-2020)

A. Rejman, A. Nowakowski, *Szkoła w Dąbrówce na tle dziejów miejscowości (1911-2020)*. Przyczynek do historii gminy Stryszów, Rzeszów 2022, s. 176.

Lata 1910-1911 były z pewnością przełomowe dla historii szkolnictwa w Dąbrówce. We wrześniu 1910 r. proboszcz stryszowski ks. Jan Figwer (zm. 1931) niejako wymusił na nowym wójcie dąbrowskim, by ten wpłynął na mieszkańców wsi, sprzeciwiających się uruchomieniu szkoły w Dąbrówce. Duchowny zagroził nawet, że nie pojawi się w miejscowej kaplicy do momentu zgody na budowę szkoły. W konsekwencji ksiądz nie dotarł do Dąbrówki aż do kwietnia 1911 r., ponieważ nie zawiązano lokalnego komitetu odpowiedzialnego za uruchomienie szkoły. W kwietniu wspomnianego roku nastąpiła zmiana stanowiska dąbrowian. Chociaż rozpoczęto procedurę administracyjną i przygotowano na

dzień 1 września 1911 r. pomieszczenia szkolne w wynajmowanych od Anny Kubasik izbach, nauka w Dąbrówce rozpoczęła się dopiero 11 października. Dokładnie w 111-lecie istnienia dąbrowskiej instytucji szkoły, bo nie samego budynku szkolnego, została przygotowana przez Anetę Rejman i Andrzeja Nowakowskiego monografia poświęcona dziejom szkoły w Dąbrówce. Tłem dla tej opowieści uczyniono także historię samej Dąbrówki.

Praca dzieli się na dwie części. Pierwszą stanowi *Zarys dziejów Dąbrówki od średniowiecza po współczesność*, drugą *Szkolnictwo w Dąbrówce (1911-2020)*. Konstrukcja pracy jest jasna i klarowna, a przy tym kompatybilna z już opublikowanymi

monografiami sąsiednich miejscowości (*Stronie. Dzieje oświaty na tle historii wsi oraz Zakrzów. Dzieje szkoły na tle dziejów wsi. W 135-lecie szkoły w Zakrzowie (1884-2019)*). Opracowanie poświęcone Dąbrówce niejako powstawało równoległe z monografią szkoły w Łękawicy, skoro obie książki trafiły do rąk czytelników w tym samym roku. Temat szkoły i szkolnictwa w Dąbrówce z pewnością wystarczyłyby Autorom na monografię. Sam przytoczony przeze mnie przykład niechęci dąbrowian wobec szkoły i działania lokalnego proboszcza czy wójta Dąbrówki, uzupełniony o kontekst pozostałych (doskonale przecież znanych Autorom) szkół ludowych w okolicy, zaowocowałby wyjątkowo potrzebną książką naukową. Tymczasem recenzowana monografia porządkuje wprawdzie dotychczasowy stan wiedzy o Dąbrówce, nie rozwiewa jednak wielu wątpliwości badawczych.

Pierwsza część omawianej pracy została podzielona na sześć rozdziałów, którymi kolejno są ogólne wiadomości o miejscowości i omówienie przeszłości wsi z podziałem na okres staropolski, lata pod zaborem austriackim, międzywojnie, II wojnę światową oraz lata 1945-2020. Domknięciem tej części jest podrozdział pt. *Dąbrówka częścią parafii w Stryszowie*. Z uwagi na brak odniesienia do szkoły parafialnej, a następnie szkoły trywialnej w Stryszowie (utrzymywanej również przez dąbrowian) ten ostatni podrozdział wydaje się całkowicie zbędny. Zgromadzony pokaźny materiał źródłowy został przytoczony tylko w bibliografii, zaś sami Autorzy nieczęsto powołują się w przypisach na podane na końcu źródła. Ponadto brakuje odniesienia m.in. do ksiąg grodzkich krakowskich i oświęcimskich, ziemskich krakowskich i zatorskich, podkomorskich, rekognicjarzy poborowych etc. Tym sposobem pominięto chociażby pośród właścicieli Dąbrówki, m.in. Piotra Strzałę, Jana i Barbarę ze Strzałów Paszkowskich, Stanisława i Teresę z Paszkowskich Biegańskich, Franciszka i Dominika Paszkowskich, mieszczanina krakowskiego Jakuba Reynekiera, podwojewódzich zatorskich i oświęcimskich Aleksandra i Antoniego Wilkońskich etc. W omówieniu uwarunkowań naturalnych pominięto temat rywalizacji między właścicielami ziemskimi i ich posesorami o budowanie tam rzecznych na Skawie, które miały służyć blokowaniu spławianego rzeką drewna i ściąganiu dodatkowych opłat. Dość wspomnieć o napięciach między posesorem Skawiec Janem Węglarskim (reprezentującym prepozyta kleparskiej kolegiaty św. Floriana) a Antonim i Tomaszem Wilkońskimi, którzy buntowali się przeciw próbom zawracania Skawy, skutkującym zalewaniem majątków w Dąbrówce. W pracy pojawia się wiele nieścisłości. Brakuje chociażby mowy o wyjątkowo dotkliwych dla wsi epidemiach – z 1663 r., z końca XVIII i z pierwszych lat XIX w. czy epidemii tyfusu i cholery z lat 1846-1849 oraz tyfusu z lat 1852-1855. Nie wspominam już o kolejnych epidemiach z lat 70., 80. i 90. XIX w. Tak samo dość powierzchownie omówiono interesujący

temat zabytków w Dąbrówce, dochodząc do tak błędnych wniosków, jak rok fundacji kapliczki z figurą Matki Boskiej w typie piety przy dąbrowskiej kaplicy. Już w inskrypcji pojawia się informacja o tym, że figurę odnowiono w 1870 r., a nie wówczas ją wzniesiono. Wymienione mankamenty wynikają zapewne z przyjętej cezury czasowej, a także chęci przedstawienia dwóch bardzo rozległych i wielowątkowych problemów.

Wyjątkowo starannie Autorzy przygotowali szereg informacji na temat rozwoju kolei żelaznej czy ożywienia spowodowanego przez pojawiające się czytelnie ludowe. Oba zjawiska miały niebagatelny wpływ na szkolnictwo we wsiach u stóp Chełmu. Na uwagę zasługuje także to, że monografia stała się sposobem na wydobycie z odmętów zapomnienia osób związanych z Dąbrówką i okolicą, jak chociażby poległych w czasie wojen. Choć przedstawione listy poległych i rannych dąbrowian są niekompletne, bo sporządzone tylko na podstawie *Verlustliste* za lata 1915-1916 i ankiety z 1946 r., stanowią zachętę do dalszych poszukiwań. Wysoko należy ocenić nade wszystko drugą część książki, która uzupełniona o dodatkowe kwerendy źródłowe mogłaby stanowić samodzielną rozprawę. Choć brakuje w niej szerszego omówienia problemów lokalowych szkoły od początku jej istnienia po lata 20. XX w., a następnie zaangażowania Wojciecha Łubieńskiego w budowę szkoły na tzw. Pagórku, najmocniejszą stroną jest pokazanie przez Autorów „ludzkiego” oblicza szkoły oraz omówienie działalności edukacyjnej w skali wsi i gminy. W moim odczuciu zabrakło jednak aneksu, w którym mogły znaleźć się edycja źródłowa najstarszej kroniki szkolnej, a także wykaz wszystkich nauczycieli związanych z dąbrowską szkołą.

A. Rejman i A. Nowakowski nazwali monografię przyczynkiem do historii gminy Stryśzów. Jest to bardzo słuszna sugestia, ponieważ wioski wchodzące w skład obecnej jednostki samorządu lokalnego poza kilkoma artykułami nie doczekały się szerszego omówienia. Poświęcona historii lokalnej książka, biorąc pod uwagę rosnące nią zainteresowanie samych mieszkańców, jest dziełem bez wątpienia chwalebny i godnym pochwały. Praca Anety Rejman i Andrzeja Nowakowskiego ilustruje to, o czym wspomina Ewa Domańska, nazywając historię lokalną historią ratowniczą. Wyjątkowo istotny jest partycypacyjny charakter dzieła obojga Autorów, którzy przygotowali opracowanie kierowane głównie „pod strzechy”, stąd też nie dziwi popularnonaukowy jego charakter. Dzieło A. Rejman i A. Nowakowskiego nade wszystko zachęca do badań – tak profesjonalistów, jak amatorów. Historia lokalna jest bowiem współtworzona przez *zawodowych historyków, miłośników przeszłości (m.in. przewodników turystycznych, zbieraczy pamiątek) oraz ludność miejscową*¹. Pozostawiam

¹ E. Domańska, *Historia ratownicza*, „Teksty Drugie”, 2014, nr 5, s. 12-26.

przy tym jako propozycję dla Autorów przygotowanie książki poświęconej nie tyle dziejom gminy Stryszów, ile bardziej szkolnictwa we wsiach u stóp góry Chełm do 1945 r. Ich wiedza oraz doświadczenie badawcze mogą zaowocować wyjątkowo interesującą pozycją bibliograficzną.